

Teresa Orzeszko

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

REZERWY CELOWE W HISZPAŃSKIM SYSTEMIE BANKOWYM

1. Wstęp

Wśród rozmaitych czynników determinujących bezpieczeństwo i stabilność firm prowadzących działalność w warunkach funkcjonowania gospodarki rynkowej istotne miejsce zajmują rezerwy. Odgrywają one szczególną rolę zwłaszcza w podmiotach finansowych, w których oprócz uniwersalnych rezerw, spotykanych również w innego typu jednostkach, tworzy się dodatkowo rezerwy charakterystyczne wyłącznie dla nich. Takimi specyficznymi rezerwami, funkcjonującymi wyłącznie w instytucjach kredytowych, są m.in. rezerwy celowe. Ze względu na to, że od wielu lat są one tworzone we wspomnianych podmiotach na całym świecie, można je uznać za tradycyjny instrument walki z ryzykiem, w tym przypadku z ryzykiem kredytowym. W odróżnieniu od innych tego typu instrumentów, w odniesieniu do których wypracowano ponadnarodowe standardy i normy, reguły działania rezerw celowych pozostają z wielu powodów nieujednolicone. Oznacza to, że stosowane w systemach bankowych różnych krajów rozwiązania w omawianej kwestii różnią się pod wieloma względami.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja zasad funkcjonowania oraz charakterystycznych cech rezerw celowych w instytucjach kredytowych Hiszpanii.

2. Rezerwy celowe jako element systemu rezerw na ryzyko kredytowe w hiszpańskim systemie bankowym

W skład hiszpańskiego systemu bankowego wchodzi, oprócz Banku Hiszpanii (hiszp. Banco de España), pełniącego funkcje banku centralnego, instytucje kredytowe (hiszp. *entidades de crédito*). Zalicza się do nich:

- 1) **instytucje depozytowe** (hiszp. *entidades de depósito*), obejmujące:
 - banki (hiszp. *bancos*),
 - kasy oszczędnościowe (hiszp. *cajas de ahorros*),
 - spółdzielnie kredytowe (hiszp. *cooperativas de crédito*) oraz
- 2) **specjalne instytucje kredytowe** (hiszp. *establecimientos financieros de crédito*).

Według stanu na koniec 2003 r. liczba instytucji kredytowych funkcjonujących w Hiszpanii wynosiła 350 [5, s. 51]. Wszystkie one mają obowiązek tworzenia rezerw na ryzyko kredytowe (hiszp. *provisiones del riesgo de crédito*) według tych samych zasad, które są normowane przepisami z zakresu rachunkowości bankowej, wydawanymi przez bank centralny w postaci pism okólnych. Obecnie w mocy pozostaje okólnik nr 4/1991 z 14.06.1991 r. – Instytucje kredytowe. Zasady rachunkowości i wzory sprawozdań finansowych [2]. Na rezerwy, o których mowa, składają się **rezerwy z tytułu niewypłacalności** (hiszp. *provisiones del riesgo de insolvencia*) i **rezerwy na ryzyko kraju** (hiszp. *provisiones del riesgo-país*).

Rezerwy z tytułu niewypłacalności nie stanowią jednorodnej grupy. Zalicza się do nich:

- **rezerwy celowe** (hiszp. *provisiones especyfica*),
- **rezerwy ogólne** (hiszp. *provisiones genérica*),
- **rezerwy statystyczne** (hiszp. *provisiones estadística*).

Tworzone przez hiszpańskie instytucje kredytowe rezerwy celowe i rezerwy statystyczne uzupełniają się, podczas gdy rezerwy ogólne funkcjonują niezależnie od tamtych.

Jak z tego wynika, rezerwy celowe stanowią w Hiszpanii jeden z elementów systemu rezerw na ryzyko kredytowe. Rozumie się przez nie odpisy korygujące wartość poszczególnych aktywów lub ich jednorodnych grup, w tym wątpliwych należności oraz rezerwy z tytułu udzielonych zobowiązań warunkowych [2, dział 2 rozdz. 9 ust. 1 lit. a], których celem jest neutralizowanie negatywnych skutków ryzyka kredytowego, a dokładniej – ryzyka niewypłacalności dłużnika. Przykładowe dane niezbędne do zobrazowania skali tych rezerw w latach 1999-2003 przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Rezerwy celowe na tle rezerw na ryzyko kredytowe w instytucjach depozytowych w Hiszpanii w latach 1999-2003

Wyszczególnienie	Lata				
	1999	2000	2001	2002	2003
	(stan na 31.12)				
	wartość (mln euro)				
Ekspozycje kredytowe ogółem*	535 320	629 194	708 601	776 843	880 888
Ekspozycje kredytowe wątpliwe	6 099	5 772	6 270	7 501	7 164
Ekspozycje kredytowe przeterminowane	3 378	2 586	2 872	3 690	3 482
Rezerwy na ryzyko kredytowe ogółem**	8 859	10 233	12 768	15 273	18 401
<i>Celowe</i>	4 471	3 624	3 588	4 182	4 114
<i>Ogólne</i>	4 388	5 425	6 064	6 625	7 642
Statystyczne	—	1 184	3 117	4 466	6 645
	wskaźniki (%)				
Dynamika rezerw celowych (rok bazowy = rok 1999)	100,00	81,06	80,25	93,54	92,02
Rezerwy celowe/ekspozycje kredytowe ogółem	0,84	0,58	0,51	0,54	0,47
Rezerwy celowe/ekspozycje kredytowe wątpliwe	73,31	62,79	57,22	55,75	57,43
Rezerwy celowe/ekspozycje kredytowe przeterminowane	132,36	140,14	124,93	113,33	118,15
Rezerwy celowe/rezerwy na ryzyko kredytowe ogółem	50,47	35,41	28,10	27,38	22,36

* Wszystkie aktywa i zobowiązania pozabilansowe, z wyjątkiem tych, które nie wymagają tworzenia rezerw z tytułu niewypłacalności.

** Z wyjątkiem tych rezerw z tytułu ryzyka kraju, które przewyższają rezerwy z tytułu niewypłacalności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [4, s. 31; 5, s. 54].

W badanych pięciu latach saldo rezerw celowych zmieniło się w granicach od 4471 mln euro w 1999 r. do 3588 mln euro w 2001 r. Pokrycie ekspozycji kredytowych ogółem rezerwami celowymi było najwyższe w pierwszym badanym roku (0,84%), a później malało, aby w ostatnim badanym roku osiągnąć poziom 0,47%. Również wskaźniki pokrycia rezerwami celowymi ekspozycji kredytowych wątpliwych i przeterminowanych w 2003 r. były niższe niż w 1999 r., chociaż w ciągu badanego okresu nie wykazywały trwałej tendencji do spadku. Wskaźnik pokrycia ekspozycji wątpliwych osiągnął najwyższą wartość w 1999 r. (73,31%), a wskaźnik pokrycia ekspozycji przeterminowanych – w 2000 r. (140,14%). Oba wymienione wskaźniki wykazały najniższy poziom w 2002 r., odpowiednio 55,75% i 113,33%.

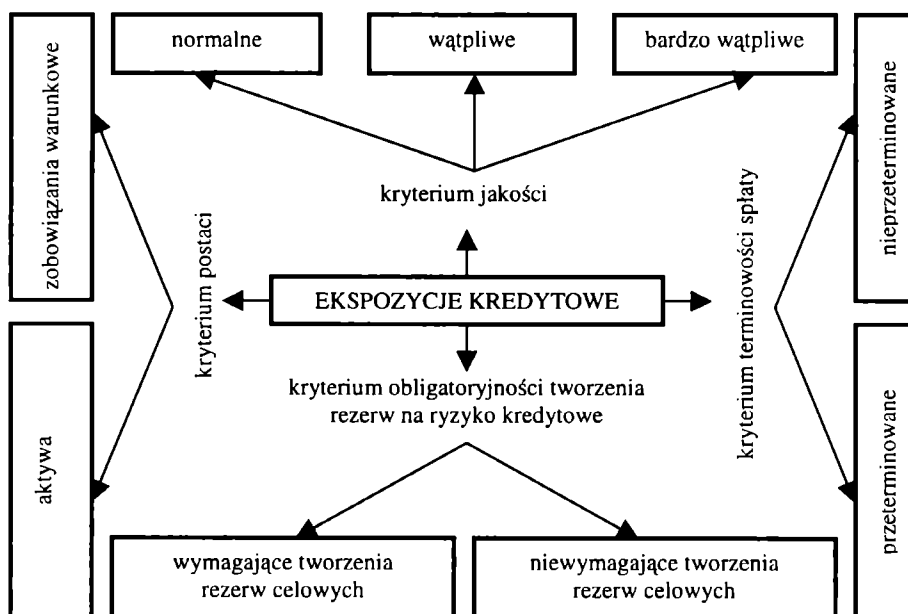
Ze względu na to, że w latach 1999-2003 gospodarka hiszpańska pozostawała w okresie wzrostu, przedstawione dane potwierdzają lansowaną w Hiszpanii tezę, że rezerwy celowe mają w tym kraju charakter cykliczny, tzn. maleją w fazie ekspansji, a rosną w czasie recesji [1, s. 11].

3. Przedmiot i podstawa tworzenia rezerw celowych w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Przedmiotem tworzenia rezerw celowych w hiszpańskich instytucjach kredytowych, podobnie jak i w innych systemach bankowych, są ekspozycje kredytowe. Należy przez nie rozumieć aktywa instytucji kredytowej – zarówno bilansowe, jak i pozabilansowe – które mogą być narażone na ryzyko kredytowe.

Z analizy obowiązujących w Hiszpanii przepisów wynika, że ekspozycje, o których mowa, można podzielić na grupy, biorąc pod uwagę różne kryteria, a mianowicie:

- kryterium postaci ekspozycji,
- kryterium terminowości spłaty ekspozycji,
- kryterium jakości ekspozycji,
- kryterium obligatoryjności tworzenia rezerw celowych (rys. 1).

Rys. 1. Klasyfikacja ekspozycji kredytowych w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, dział 2 rozdział 10 i 11].

Pierwsze z wymienionych kryteriów pozwala na odróżnienie ekspozycji kredytowych obejmujących swoim zakresem aktywa bilansowe (kredyty, dłużne papiery wartościowe, inne należności) od ekspozycji występujących w postaci zobowiązań warunkowych.

Z kolei według kryterium terminowości spłaty ekspozycji (kapitału i/lub odsetek oraz prowizji) można wyróżnić ekspozycje:

- przeterminowane, za które uważa się – w odniesieniu do wierzytelności – należne kwoty nie spłacone przez okres dłuższy niż trzy miesiące od daty ich zapadalności, a w odniesieniu do zobowiązań pozabilansowych – kwoty wynikające z umów, których warunki nie zostały dotrzymane; w przypadku kredytów w rachunku bieżącym i innych umów, w których nie ustalono daty zwrotu kapitału, okres zalegania ze spłatą liczy się od daty wystosowania przez instytucję kredytową pierwszego żądania zwrotu należnych kwot lub od daty, na którą powinny być wpłynąć pierwsze należne odsetki,
- nie przeterminowane, obejmujące wszelkie ekspozycje nie spełniające warunków zaliczenia do przeterminowanych.

Kryterium jakości ekspozycji kredytowych, biorące pod uwagę zarówno przestrzeganie postanowień umownych, m.in. terminowość spłaty kapitału i/lub odsetek oraz prowizji, jak i sytuację ekonomiczno-finansową dłużnika, daje podstawy do segregacji ekspozycji na trzy odrębne kategorie, o odmiennym poziomie ryzyka z nimi związanego, a mianowicie na normalne, wątpliwe i bardzo wątpliwe.

Za ekspozycje normalne uważa się takie, które nie są przeterminowane i w których przypadku sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużnika nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Do ekspozycji bardzo wątpliwych zalicza się:

- wierzytelności, zapadłe lub niezapadłe, od dłużników, których upadłość została ogłoszona lub którzy są trwale niewypłacalni,
- należne wierzytelności, które pozostawały w kategorii wątpliwych przez trzy lata.

Wspomniany okres, po którego upływie ekspozycje wątpliwe należy przekwalifikować do kategorii bardzo wątpliwych, może być przedłużony do czterech lub sześciu lat w przypadku wierzytelności zabezpieczonych hipoteką na nadających się do użytku nieruchomościach mieszkalnych, gdy obiektywne okoliczności – takie jak np. zawarte z dłużnikiem specjalne porozumienie finansowe, wdrożony przez dłużnika program naprawczy, spłata przez dłużnika należnych odsetek, częściowa spłata przez dłużnika kapitału, otrzymane od dłużnika dodatkowe zabezpieczenie, zajęcie ruchomości dłużnika – wskazują, że istnieje realna szansa ich odzyskania.

Zgodnie z obowiązującymi w Hiszpanii przepisami ekspozycje bardzo wątpliwe podlegają spisaniu, co jednak nie oznacza, że nie powinny być nadal dochodzo-

ne; wręcz przeciwnie – instytucja kredytowa powinna w dalszym ciągu podejmować wszelkie możliwe działania w celu ich odzyskania.

Ostatnia z kategorii wyodrębnionych ze względu na jakość – ekspozycje wątpliwe – obejmuje swoim zakresem wszystkie ekspozycje nie zaliczone do kategorii wcześniej omówionych, tj. normalnych i bardzo wątpliwych, a więc:

- ekspozycje przeterminowane,
- ekspozycje nie przeterminowane wobec dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa jest tak niepokojąca, że może budzić obawy co do możliwości dotrzymania przez nich warunków umownych w przyszłości.

Szczegółowe zasady zaliczania ekspozycji kredytowych do kategorii wątpliwych przedstawiono w tab. 2.

Ostatnie z wymienionych kryteriów klasyfikacji ekspozycji kredytowych, odnoszące się do obligatoryjności tworzenia rezerw celowych, umożliwia wyselekcjonowanie ekspozycji wymagających tworzenia rezerw celowych, czyli stanowiących ich podstawę, oraz ekspozycji, na które takich rezerw nie trzeba tworzyć, czyli z zerową stopą rezerw, albo jeszcze inaczej mówiąc: ekspozycji nie stanowiących podstawy tworzenia rezerw celowych.

Do pierwszej z wymienionych grup, obejmującej ekspozycje stanowiące podstawę tworzenia rezerw celowych, zalicza się w Hiszpanii:

Tabela 2. Zasady zaliczania ekspozycji kredytowych do kategorii „ekspozycje wątpliwe”, obowiązujące w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Aktywa bilansowe	Aktywa pozabilansowe
1	2
<p>Kredyty, dłużne papiery wartościowe i inne wierzytelności</p> <p>uznaje się za wątpliwe – nie bacząc na dłużnika, typ instrumentu finansowego, rodzaj przyjętych zabezpieczeń – gdy ich spłata staje się niepewna z powodów innych niż ryzyko kraju; dotyczy to ekspozycji:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przeterminowanych, – nieprzeterminowanych 	<p>Zobowiązania warunkowe</p> <p>uznaje się za wątpliwe, gdy ich realizacja jest bardzo prawdopodobna, a odzyskanie należności z ich tytułu niepewne, co może dotyczyć ekspozycji:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przeterminowanych, – nieprzeterminowanych
<p>Za wątpliwe z powodu przeterminowania uznaje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – należne, zapadłe kwoty (m.in. z tytułu: weksli, kredytów i pożyczek, leasingu finansowego, dywidend, dłużnych papierów wartościowych), nie spłacone w okresie powyżej trzech miesięcy od daty zapadalności (wyjątek: gdy została zmieniona – odroczone); – całą wierzytelność z tytułu pożyczek i kredytów oraz z tytułu leasingu, jeżeli: 	<p>Za wątpliwe z powodu niedotrzymania warunków umownych uznaje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> – w przypadku gwarancji niefinansowych – nie spłacone kwoty, których zażądał beneficjent gwarancji, – w przypadku gwarancji finansowych – co najmniej kwotę taką samą, jak ta, która byłaby sklasyfikowana jako wątpliwa w przypadku wierzytelności przeterminowanych, z uwzględnieniem wszystkich umów z jednym klientem

<ul style="list-style-type: none"> • wartość skumulowanych dla jednej umowy, zapadłych i nie spłaconych kwot (kapitału, odsetek, prowizji), zaliczonych do wątpliwych z powodu przeterminowania, przekracza 25% należnych wierzytelności, • zaległości z tytułu jednej umowy pozostają nie spłacone przez okres powyżej sześciu miesięcy (w przypadku pożyczek dla osób fizycznych, na cele nie związane z działalnością gospodarczą, których spłata powinna następować co miesiąc) lub jednego roku (w pozostałych przypadkach) 	
<p>Za wątpliwe uznaje się wszystkie ekspozycje kredytowe (zarówno aktywa, jak i zobowiązania pozabilansowe) wobec jednego dłużnika, gdy wartość skumulowanych – dla wszystkich zawartych z nim umów – kwot zaliczonych do wątpliwych z powodu przeterminowania przekracza 25% łącznej wartości ekspozycji wobec tego dłużnika</p>	
<p>Wierzytelności nieprzeterminowane, zapadłe lub niezapadłe, uznaje się za wątpliwe, jeżeli istnieją uzasadnione wątpliwości co do możliwości ich spłaty w terminie i w sposób określony w umowie, zwłaszcza gdy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dłużnik ma kłopoty z wypłacalnością, o czym mogą świadczyć m.in.: kapitał własny nie wystarczający do pokrycia zobowiązań, wykazywane w kolejnych okresach straty, powtarzające się opóźnienia w płatnościach, nieadekwatne wskaźniki finansowe (aktywa/zobowiązania, kapitał własny/zobowiązania), problemy z płynnością, niemożność pozyskania dodatkowych źródeł finansowania, – wierzytelności mają specjalny status, co oznacza, że znajdują się w procesie windykacji, stanowią roszczenia dochodzone na drodze postępowania sądowego, wynikają z umowy leasingu zerwanej przez instytucję kredytową w celu odzyskania mienia, pochodzą od dłużników znajdujących się w zarządzie komisarycznym lub w stanie upadłości z powodu braku płynności 	<p>Za wątpliwe z powodów innych niż niedotrzymanie warunków umownych – bez względu na to, czy beneficjent gwarancji dochodzi swoich roszczeń, czy też nie – uznaje się kwoty z tytułu gwarancji udzielonych klientowi, gdy dotyczą go zwłaszcza poniższe okoliczności:</p> <ul style="list-style-type: none"> – została ogłoszona jego upadłość, – jest on trwale niewypłacalny, – posiada kapitały własne nie wystarczające do pokrycia zobowiązań, – wykazuje straty w kolejnych okresach, – znajduje się w zarządzie komisarycznym
<p>Zaliczenie kapitału do kategorii „ekspozycje wątpliwe” pociąga za sobą konieczność ujęcia w tej kategorii także wszystkich, dotyczących tej samej umowy, należnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – odsetek, – prowizji, – wydatków poniesionych w związku z dochodzeniem należnych wierzytelności, jeżeli istnieje szansa ich zwrotu (jeżeli nie ma szans na ich odzyskanie, należy je potraktować jako „bardzo wątpliwe” i spisać w koszty) 	

Restrukturyzacja ekspozycji zaliczonych do kategorii „ekspozycje wątpliwe” nie zmienia ich klasyfikacji, z wyjątkiem przypadku, gdy zwykle należne odsetki (bez uwzględniania odsetek karnych) są spłacane terminowo i jednocześnie:

- istnieje uzasadnione przekonanie, że dłużnik może dokonać spłaty pozostałych wierzytelności w umownym terminie lub
- dłużnik dostarczył dodatkowe, zadowalające instytucję kredytową zabezpieczenie

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, dział 2 rozdz. 10 ust. 2-5].

1) **ekspozycje wątpliwe** (przeterminowane – zakwalifikowane do wątpliwych z powodu niedotrzymania przez klienta warunków umowy, zwłaszcza zalegania z należnymi płatnościami kapitału, odsetek, prowizji, oraz nie przeterminowane – sklasyfikowane jako wątpliwe ze względu na sytuację ekonomiczno-finansową dłużnika), obejmujące:

- kredyty, dłużne papiery wartościowe oraz inne wierzytelności, bez względu na rodzaj dłużnika, typ instrumentu finansowego oraz charakter przyjętych na nie zabezpieczeń, w tym otrzymanych gwarancji, jeżeli ich spłata jest niepewna z powodów innych niż ryzyko kraju,
- zobowiązania warunkowe, których realizacja jest bardzo prawdopodobna, a odzyskanie należności z tego tytułu niepewne;

2) **ekspozycje mające postać dużych kredytów**, tj. kredytów o wartości większej niż 25 tys. euro, nie zaliczonych do kategorii wątpliwych, ale niewłaściwie udokumentowanych (brak odpowiednich, aktualnych sprawozdań finansowych pozwalających instytucji kredytowej na analizę sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika). Nie uznaje się za udokumentowane niewłaściwie – nawet gdy brakuje aktualnych sprawozdań finansowych – ekspozycji, które spełniają jednocześnie następujące warunki:

- mają wartość mniejszą niż 150 tys. euro,
- są ekspozycjami wyłącznie z tytułu leasingu finansowego lub ekspozycjami mającymi adekwatne zabezpieczenia,
- są ekspozycjami spłacanymi zgodnie z umową, z którymi nie wiążą się żadne zaległe kwoty,
- obiektywnie oszacowana wartość nieruchomości będącej przedmiotem leasingu lub stanowiącej zabezpieczenie ekspozycji jest większa niż ryzyko związane z ewentualnym niedotrzymaniem w przyszłości warunków umowy przez klienta.

Jeśli chodzi zaś o ekspozycje, które nie stanowią podstawy tworzenia rezerw celowych, to w Hiszpanii obejmują one swoim zakresem:

- ekspozycje wobec organów administracji publicznej krajów członkowskich UE,

- ekspozycje wobec rządów krajów zaliczonych do „I grupy ryzyka – kraje o ryzyku rynkowym” w celu ustalania ryzyka kraju oraz wobec niektórych instytucji publicznych¹,
- ekspozycje w postaci zaliczek na poczet emerytur i wynagrodzeń za przyszły miesiąc, gdy płatnikiem są organy administracji publicznej,
- ekspozycje gwarantowane przez organy administracji publicznej, bezpośrednio lub pośrednio poprzez organizacje mające nieograniczone gwarancje takich organów,
- ekspozycje gwarantowane lub poręczone przez instytucje publiczne lub towarzystwa z krajów członkowskich UE, których zasadniczą działalnością jest gwarantowanie lub poręczanie kredytów – do wysokości zabezpieczeń,
- ekspozycje, które mogą być dochodzone w pierwszej kolejności, mające pełne indywidualne lub wspólne, wyraźne (formalne) i bezwarunkowe gwarancje udzielone przez instytucje kredytowe²,
- ekspozycje wobec Funduszu Gwarantowania Depozytów,
- ekspozycje zabezpieczone depozytami pieniężnymi,
- ekspozycje zabezpieczone papierami wartościowymi o stałym dochodzie, wyemitowanymi przez rynkowe fundusze pieniężne, administracje publiczne lub instytucje kredytowe³, gdy ryzyko z nimi związane nie jest większe niż 90% wartości rynkowej zabezpieczeń [2, dział 2 rozdz. 11 ust.4 lit. a pkt 3].

Upraszczając i generalizując, można powiedzieć, że w hiszpańskich instytucjach kredytowych nie tworzy się rezerw celowych na ekspozycje kredytowe wobec sektora publicznego lub gwarantowane przez instytucje do niego należące oraz na ekspozycje kredytowe włączone do portfela handlowego lub też pokryte rezerwami z tytułu ryzyka kraju [4, s. 31].

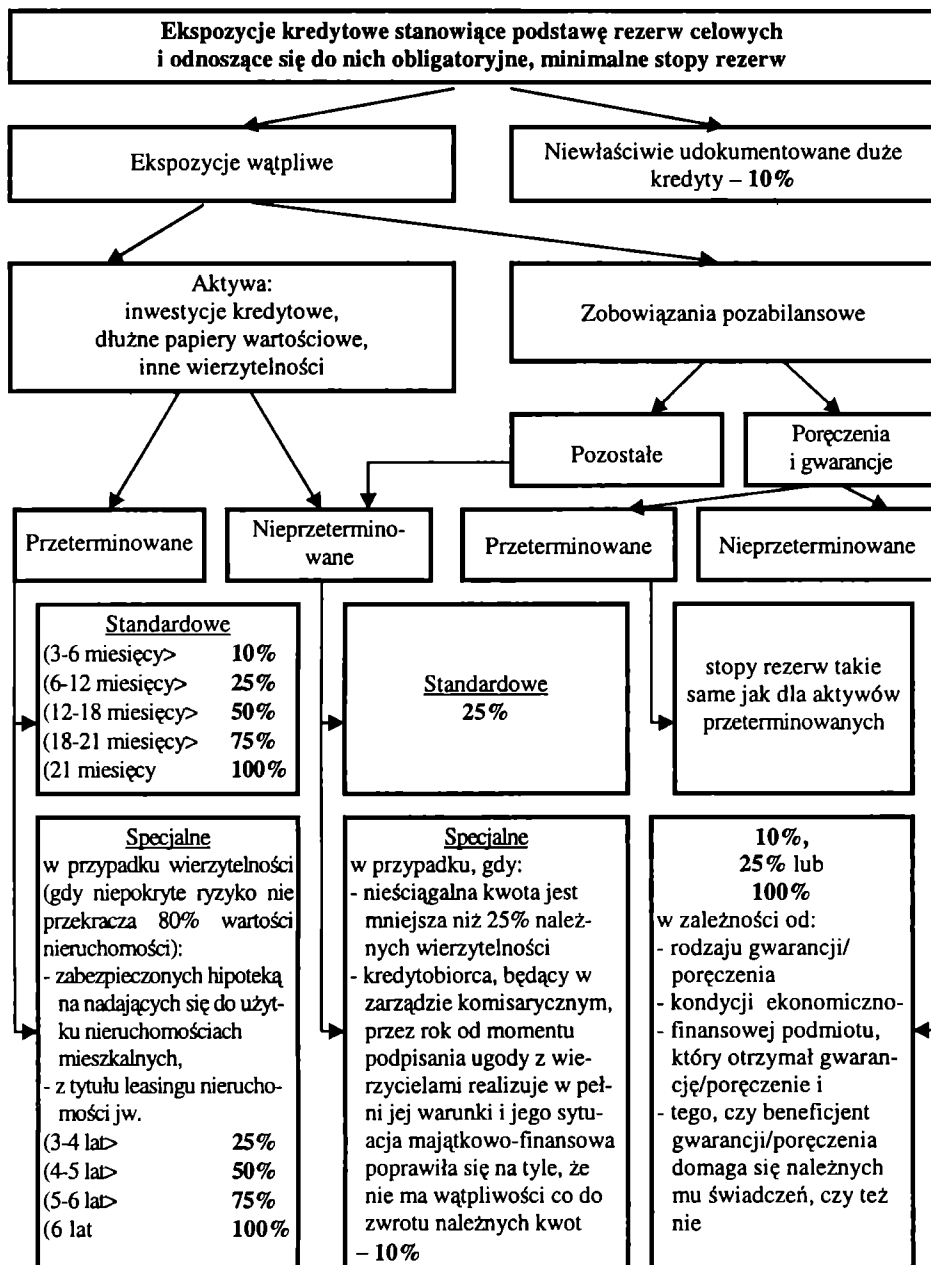
4. Stopy rezerw celowych w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Obligatoryjne, minimalne stopy rezerw celowych, odnoszone do ekspozycji kredytowych stanowiących ich podstawę, są w hiszpańskim systemie bankowym bardzo zróżnicowane. Ich wartości przedstawiono na rys. 2. Jak z niego wynika, wahają się one od 10 do 100%.

¹ Chodzi o instytucje wymienione w [2, dział 2 rozdz. 7 ust.7 lit. b pkt 1].

² Chodzi o instytucje kredytowe wymienione w [3, rozdział 13 ust. 1 pkt II lit. g].

³ Chodzi o instytucje kredytowe wymienione w [3, rozdział 13 ust. 1 pkt II lit. g].

Rys. 2. Obligatoryjne, minimalne stopy rezerw celowych na ekspozycje kredytowe w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, dział 2 rozdz. 11 ust. 4].

Poziom omawianych stóp jest determinowany skalą ryzyka, która zgodnie z dotychczasowymi doświadczeniami hiszpańskich instytucji kredytowych jest przypisywana do poszczególnych ekspozycji lub ich jednorodnych grup, a w szczególności zależy od:

- typu ekspozycji (ekspozycje wątpliwe, duże kredyty),
- postaci ekspozycji (aktywa, zobowiązania warunkowe),
- powodu zakwalifikowania ekspozycji do kategorii „ekspozycje wątpliwe” (niedotrzymanie warunków umowy, zły stan ekonomiczno-finansowy dłużnika),
- statusu ekspozycji (ekspozycje traktowane standardowo, ekspozycje traktowane na specjalnych zasadach),
- okresu zaległości w spłatach z tytułu ekspozycji.

5. Tryb tworzenia i rozwiązywania rezerw celowych oraz sposób ich wykazywania w instytucjach kredytowych w Hiszpanii

Rezerwy celowe powinny być tworzone przez instytucje kredytowe w Hiszpanii na bieżąco, tzn. bezpośrednio po ujawnieniu się sytuacji, która zobowiązuje do ich tworzenia, aż do momentu, kiedy osiągną one minimalny, obligatoryjny poziom lub też wartość, którą instytucje kredytowe uznają za adekwatną do własnych potrzeb, przy czym nie może ona być niższa od wynikającego z przepisów minimum. Jak z tego wynika, nie wolno czekać z tworzeniem ani uzupełnianiem rezerw celowych do końca roku obrotowego.

Utworzone rezerwy celowe obciążają koszty, które są wykazywane w rachunku zysków i strat instytucji kredytowej. Większość tych rezerw stanowi też koszty uzyskania przychodów, co oznacza, że nie podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym. Do kosztów uzyskania przychodów nie zalicza się jedynie tych rezerw celowych, które instytucje kredytowe utworzyły ponad wymagane minimum [1, s. 11].

Rezerwy, o których mowa, mogą być rozwiązane w dwóch przypadkach, a mianowicie:

- gdy ekspozycje, na które je utworzono, zostały odzyskane (w całości lub w części),
- gdy jakość ekspozycji, na które je utworzono, poprawiła się tak, że można je zaliczyć do grupy o mniejszym ryzyku, a tym samym o niższej stopie rezerw, albo też do kategorii normalnych, nie wymagających tworzenia rezerw celowych.

Celem rezerw celowych, jak już wspomniano, jest neutralizowanie negatywnych skutków ryzyka; w związku z tym są one wykorzystywane, gdy te skutki się

urzeczywistnią. Oznacza to, że pomniejszają się one nie tylko w wyniku ich rozwiązania, ale również na skutek spisania ekspozycji kredytowych, na które zostały utworzone.

Jeżeli ekspozycje kredytowe są dotknięte jednocześnie ryzykiem z tytułu niewypłacalności i ryzykiem kraju, to klasyfikowanie ich i tworzenie stosownych rezerw, w tym rezerw celowych, powinno się odbywać według zasad, które są tym razem bardziej surowe (rygorystyczne).

W bilansie, który jest elementem sprawozdania finansowego publikowanego przez instytucje kredytowe w Hiszpanii, stosowne saldo rezerw celowych, ustalone na dzień bilansowy:

- pomniejsza wartość aktywów, które stanowiły podstawę tworzenia rezerw,
- wykazywane jest po stronie pasywów, co dotyczy rezerw na zobowiązania warrunkowe.

Natomiast w bilansie wewnętrznym, dla celów kontrolnych, saldo rezerw celowych powinno być wykazywane w łącznej wartości w odrębnej pozycji po stronie pasywów.

6. Zakończenie

Jak wspomniano we wstępie, zasady funkcjonowania rezerw celowych nie są w skali międzynarodowej zharmonizowane i w związku z tym różnią się w poszczególnych systemach bankowych pod wieloma względami.

Hiszpania należy do krajów, w których rezerwy celowe są szczegółowo normowane przepisami z zakresu rachunkowości bankowej, wydawanymi przez bank centralny, który też gruntownie i regularnie kontroluje (również poprzez inspekcje na miejscu) prawidłowość ich stosowania przez instytucje kredytowe, co dosyć znacznie ogranicza swobodę ich działania w kształtowaniu poziomu i struktury tych rezerw.

Oprócz znacznego sformalizowania kolejną charakterystyczną cechą rezerw celowych w Hiszpanii jest to, że nie są one jedynym rodzajem rezerw tworzonych przez instytucje kredytowe w celu neutralizowania negatywnych skutków ryzyka kredytowego, lecz jedynie elementem systemu rezerw na ryzyko kredytowe, w którego skład wchodzi również rezerwy ogólne, rezerwy statystyczne (od 2000 r.) oraz rezerwy na ryzyko kraju.

Jeszcze inną właściwością rezerw celowych w omawianym kraju jest ich cykliczność, wyrażająca się w tym, że wartość tych rezerw wyraźnie maleje w okresie wzrostu gospodarczego i rośnie w fazie recesji.

Na koniec wypada też zauważyć, że rezerwy celowe, tworzone przez hiszpańskie instytucje kredytowe do poziomu wymaganego minimum, są traktowane jako koszty uzyskania przychodów, podobnie zresztą jak większość rezerw ogólnych i inaczej niż rezerwy statystyczne, za takie koszty nie uznawane.

Literatura

- [1] De Lis S.F., Pagés J.M., Saurina J., *Credit growth, problem loans and credit risk provisioning in Spain* (Paper n° 0018, prepared for the BIS Autumn Central Bank Economists` Meeting), Banco de España 2000.
- [2] Circular n° 4/1991, de 14 de junio (BOE de 27). Entidades de crédito. Normas de contabilidad y modelos de estados financieros z późniejszymi nowelizacjami, zwłaszcza wynikającymi z Circular n° 9/1999, de 17 de diciembre (BOE de 23). Entidades de crédito. Modificación de la Circular 4/1991.
- [3] Circular n° 5/1993, de 26 de marzo (BOE de 8 de abril). Entidades de crédito. Sobre determinación y control de los recursos propios mínimos.
- [4] *Report on Banking Supervision in Spain 2002*, Banco de España 2003.
- [5] *Report on Banking Supervision in Spain 2003*, Banco de España 2004.

SPECIFIC PROVISIONS IN THE SPANISH BANKING SYSTEM

Summary

Specific provisions occupy an important position among various factors which determine safety and stability of credit granting institutions. In spite of the fact that they constitute a traditional, widely known and applied instrument used to eliminate risk, the principles of their functioning have not yet been harmonized in an international scale, so as a consequence they differ in many respects with regard to particular banking systems.

Spain is one of these countries where specific provisions are subject to detailed regulations of banking accountancy, announced by the central bank, which also thoroughly and regularly controls the correctness of their application by credit granting institutions, and this factor limits, to a great extent, freedom of their functioning with regard to their influence on the level and structure of such provisions.

Despite an extensive formalization of specific provisions, another of their characteristic features is the fact that they are not the only type of provisions created by credit granting institutions in order to neutralize negative effects of credit risk, but only an element of the provisions' system related to credit risk, which also includes general provisions, statistical ones (since 2000) and the state risk provisions.

One more property of specific provisions in the discussed country is their cyclical nature, which manifests itself in the fact that the value of provisions decreases significantly in the period of economic growth and increases in the recession phase.

It is also characteristic for Spain that specific provisions, created by credit granting institutions to the level of the required minimum, are regarded as the cost of revenues.